

2. Войскунский А.Е. Метафоры интернета // Вопросы филологии . – 2001. – № 11. – С. 64–79. Републикация статьи в электронном виде на сайте <http://www.logic.ru/Russian/vf/> (2002)
3. Герд А.С. Языковая политика // Возрождение культуры России: Язык и этнос. Вып.3. – СПб: 1995. – С. 6-9
4. Гуманитарные исследования в Интернете // Под ред. А.Е.Войскунского. – М., "Можайск-Терра", 2000. – 432 с.
5. Дикарева С.С. Виртуальные диалоги как новые дискурсивные практики // Ученые записки ТНУ им. В.И.Вернадского. Сер. Филология, том. 15 (54). – Симферополь, 2002. – С. 60–66.
6. Дикарева С.С. Межязыковая коммуникация в сети Интернет // Культура народов Причерноморья. № 34. – 2002. – С. 18–24.
7. Землянова Л.М. Зарубежная коммуникативистика в преддверии информационного общества. Толковый словарь терминов и концепций. – М.: Изд-во МГУ, 1999.
8. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М.: "Прогресс", 1987. – С. 126–170.
9. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. – СПб – Искусство, 2000
10. Пополов Д. С. Деревня Земля: возвращение устных аспектов коммуникации и сознания в эпоху Интернет. Доклад на Международной конференции "Информационное общество и интеллектуальные информационные технологии XXI века". – Москва., 28–30.03.2001. <http://institute.org.ru/library/articles/1013516006.html>, 2001
11. Baudouin de Courtenay. Universität Potsdam, Virtual Campus. Slavistik. Beiträge von Studenten Simone Düwel, 1997 – 2001 <http://www.uni-potsdam.de/u/slavistik/docs/studium.htm>
12. Krauer, S. On the role of Machine Translation in the Multilingual Information Society// Speech and Computer, SPECOM'96 Proceedings, St-Petersburg, 1996. – P. 45–50.
13. Dikareva, S. Communicative Models of Language: Interaction on the Web// WIRTEC 2000. Web Information Technologies: Research, Education and Commerce, Montpellier II University, 2000, p. 194 – 205. Электронная версия статьи <http://www.lirmm.fr/papers/> (2000).
14. Volk, M. Using the Web as Corpus for Linguistic Research // Catcher of the Meaning. Festschrift for Prof. Haldur Oim on the occasion of his 60th birthday, Tartu, 2002. – P. 355 – 369

Лещук Т.Й.

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПРИКЛАДАХ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЇ

In dem vorliegenden Aufsatz wird die Analyse der phraseologischen Redewendungen, die im Stile der wissenschaftstechnischen Literatur ausgenutzt werden, vorgestellt. Zum ersten Mal wurde auf die Funktionierung der Phraseologismen als selbstständigen terminologischen Einheiten in der deutschen Sprache Acht gegeben. Sie dienen auch als bestimmende, präzisierende und deutlich machende Stilmittel.

Schlüsselwörter: terminologische Phraseologismen, kommunikative Sprachmittel, Sprachstil der Wissenschaft und Technik, sprachstrukturelle semantische Einheit.

Розгляд об'єктивних засад використання фразеологізмів у стилі науково-технічної літератури є темою майже недослідженою, хоча, de facto, у кожній розвиненій мові германської підгрупи їх наявність є частим явищем. Дослідженню фразеологічних одиниць на рівні загальноновживаної мови присвячено цілу низку праць як німецькомовних [8; 9; 10; 11; 12], так і вітчизняних [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7], в яких фразеологи звертають увагу переважно на структурну, значеневу, стилістичну, конотативну сторони фразеологізмів, їх функціонування у різних мовних стилях. Питання функціонування фразеологічних зворотів в науково-технічній літературі, за незначним винятком, не було об'єктом системного лексикологічного дослідження. Нашу увагу привертає переважно ця фразеологічна підсистема, яка використовується в науково-технічній літературі. В процесі дослідження виходимо із об'єктивних засад про статус фразеологізмів, трактуємо їх, з одного боку, як невід'ємну частину всього фразеологічного багатства, відповідно до його внутрішніх і зовнішніх законів розвитку, з другого боку, - як складову частину термінології з всіма її специфічними правилами функціонування. Розгляд науково-технічної фразеології вважаємо важливим завданням, що ставить метою розкрити його значення для процесів термінологізації, показати їх вплив на специфіку науково-технічного мовного стилю, трактування цього виду фразеологічних одиниць багатогранно, в єдності з іншими аспектами термінології. Досліджуючи стан і перспективи сучасної німецької науково-технічної термінології, виходимо із концептуального положення про те, що у фразеологічних зворотах слова перебувають у багатобічних зв'язках - семантичному, морфологічному, синтаксичному, стилістичному, фонетичному та естетичному, які перебувають у встановленій відповідності з структурою всієї лексичної одиниці, (напр.: *In Anspruch nehmen* "займати час", *zur Verfügung stehen* "знаходиться в розпорядженні", *jemanden den Kopf waschen* "когось ганити" (дослівно: "комусь помити голову").

Звернемося до концептуального питання: що зв'язує фразеологію з термінологією? Які перспективи

розвитку фразеологізмів та ролі їх у мові науки під кутом зору функціонального трактування. Ці та ряд інших питань, пов'язаних з вивченням специфіки цього мовного явища були предметом дослідження у нашій монографії «Типологія термінологічних підсистем»[6]. Розгляд дальших процесів вимагає врахування значенсвих компонентів фразеологізма на різних етапах розвитку. При розв'язанні цих проблем виходимо з того, що фразеологізми а/ є науково обгрунтованим, реально існуючим явищем, що входить в систему фразеології і розвивається за чітко визначеними закономірностями, б) вони є природно, невід'ємним мовним елементом, призначеним переважно для комунікативної мети. Формою і змістом перебувають у складній єдності і тому вимагають комплексного розгляду.

Фразеологізми є невідомою частиною стилю науково-технічної мови. З їх допомогою можна передати точні і конкретні поняття, які мають здатність одночасно увиразнювати, уточнювати і конкретизувати наукову думку, закладену в інформації.

Розгляд науково-технічної фразеології вимагає трактування їх у двох аспектах - теоретичному і практичному. До сфери теоретичного аспекту віднесемо такі питання як: класифікація фразеологічних одиниць, визначення суті явищ фразеологізмів, визначення їх характеристик, дослідження шляхів виникнення, формування та зміни фразеологічних одиниць, виявлення та обгрунтування синонімії, антонімії та полісемії різних типів фразеологізмів, їх співставлення з іншими лексичними одиницями, дослідження структури, семантики, естетики, стилістики та інших сторін фразеологізмів, як одиниць, так і груп. До практичного аспекту відносимо функціональні властивості фразеологічних одиниць, їх мовно-комунікативну роль, увиразнену, дохідливу, яскраву і зрозумілу, що дозволяє передати пізнання явищ і процесів навколишньої дійсності, та найповнішу інформацію про них. Функціональне використання фразеологічних одиниць в цьому трактуванні вказує на відношення форми до змісту у їх відповідності, що склалася історично.

Проблема перша – **потреба трактування фразеологізмів з погляду теорії і практики**. У кожному випадку - в трактуванні фразеологічної одиниці (незалежно від її виду - чи маємо справу з сталим зворотом, комбінованим зворотом, частина якого є вільними компонентами, сполученням, виразом, прислів'ям, приказкою та ін.) беремо до уваги те, що кожна лексична одиниця покликана виконувати певну комунікативну функцію. Зважимо на те, в якому ступені вона виконує цю функцію, як повно і глибоко може передавати відповідну інформацію. В кожному окремому випадку враховуємо а) спосіб передавання інформації (усний, письмовий, посередній через різні мовні засоби, безпосередній та ін.), б) особливості того, хто передає інформацію і хто сприймає її (рівень ознайомлення, підготовленості і можливості сприйняття суттєвої сторони), в) вплив оточуючих факторів (оточення фразеологічної одиниці іншими компонентами речення), характеристики обставин, в яких використано вислів, мовно-артикуляційні і мовно-голосові особливості та інші фактори, як психологічний вплив і естетична характеристика фразеологічної одиниці (напр., *Was drei wissen - erfahren bald dreissig* "що знає трьох, то знати буде тридцятьох"). Проте переважна більшість науково-технічних термінів використовується на рівні нейтрально-словесних позначень, ((напр. *zu Grunde legen* "класти в основу". *kurz und bindig*. "лаконічно", *Brücken schlagen* "наводити мости" (досл.: "бити мости", *nicht herumkommen um* "неможна відхилити", *j-dem viel Kopfzerbrechen machen* "ускладнювати комусь справу", *den Ast absägen, auf dem man sitzt* "відрізати гілку, на якій сидиш", *Man muss das Eisen schmieden, solange es heiss ist* "куй залізо, поки гаряче", *sein Weizen blüht* "на його вулиці свято", *Einmal ist keinmal* "один в полі не воїн", *Er hat das Pulver nicht erfunden* "пороха він не винайшов", *Ich kaufe keine Katze im Sack* "я не куплю kota в мішку")

На семантичний зміст фразеологізму впливають різні чинники. Так наприклад, прислів'я не дістане повного вираження, якщо не врахувати того, хто є носієм вислову і кому воно адресується (*Es kann keiner über seinen Schatten springen* "від своєї тіні не втечеш"). В даному випадку врахування названих факторів може допомогти виявленню, чи слово "тінь" несе позитивне чи негативне навантаження, а словесне оточення (контекст) може цілком точно встановити семантику цього слова, зрештою і цілого вислову.

Недооцінка практичного фактора в теоретичних дослідженнях може спричинитися до однобічності розуміння цього важливого питання. В таких випадках деякі дослідники інколи не обходилися без певної ідеалізації самого предмета дослідження. В теоретичних дослідженнях бачили ідеальну мету, допускали відхід від межі можливого [2, с. 18]. Опертя на практику передбачає вивчення лексичного явища у зв'язку з текстом і з врахуванням соціо-логічно-комунікативного фактора, психологічної ситуації. Важливим є також поєднання діахронії з синхронією, що потрібно при розгляді переважної більшості фразеологічних одиниць. Особливу необхідність такого підходу відчуваємо при трактуванні прислів'їв і приказок. Ці одиниці мають історичну, географічну, етнографічну, народно-пісенну та інші основи. Проте коментування таких одиниць вимагає врахування сучасного їх стану – семантичного переосмислення, відповідності до структурних і естетичних норм, коли треба враховувати повне або часткове перетворення їх компонентно-складу. Такого погляду дотримується також ряд дослідників [12, с. 39].

Поєднаний теоретичний і практичний підхід до трактування фразеологізмів дозволить підняти на вищий науковий рівень словники фразеологічних зворотів, подавати обгрунтоване пояснення значення звороту, тлумачення семантики цілої одиниці, її приклади використання в текстах, у мовних стилях з вказівкою

на джерело, а також паралелі різноструктурних варіантів, синоніми і синонімічні ряди. Відкриваються також можливості фіксування обгрунтованої довідки про ефективність, частотність вживання та продуктивність фразеологічних одиниць. Особливо важливе значення має такий підхід у розв'язанні питань перекладу цих одиниць з однієї мови на іншу і при розгляді їх у співставному ракурсі.

Проблема друга – **відношення термінологічної фразеології до термінології як системи**. Не дивлячись на існуючі, науково обгрунтовані і широко освоювані дослідниками [1; 5; 12] тенденції відокремленого трактування фразеологізмів в рамках мовознавства, трудно однозначно навести чітко визначену межу між фразеологією і лексикологією взагалі та термінологією зокрема. В багатьох відношеннях між ними існує спільність об'єкта - лексичного матеріалу, спільність розвитку семантики лексичної одиниці і спільність комунікативної функції лексичних одиниць (і прості слова, і фразеологічні звороти є комунікативними засобами, що служать функціональній меті). Розбіжності, які існують між фразеологією і термінологією, розглядаються переважно на теоретичному рівні. Основою розгляду цих розбіжностей послужила диференціація лексичної одиниці (фразеологічного звороту), як єдиного цілого на його внутрішню форму, тобто семантичний вміст, та - зовнішню форму, тобто структуру. Саме виходячи з такого погляду, можна спостерігати різницю, отже і своєрідність, що існує між лексичними явищами лексикології і фразеології. У фразеологічних одиницях лексикологічної сфери між внутрішньою і зовнішньою формами існує переважно повна відповідність, яка дає можливість розглядати такі одиниці на повній структурно-семантичній основі (напр., *Ich habe die erste beste Gelegenheit benutzt* "я використав першу-ліпшу нагоду" - тут спостерігаємо повне узгодження змісту по відношенню до форми). У фразеологічних одиницях термінологічної сфери відношення внутрішньої форми до зовнішньої є набагато складнішим. Воно, як правило, не виражає прямої відповідності і тому його розгляд на структурно-семантичній основі вимагає внесення певної коректури (напр., *Er hat sein Wort gebrochen* "він не дотримав слова". *Ich tappe noch völlig im dunklen* "мені ще цілком не зрозуміло"). У наведених прикладах між структурою зворотів, їх компонентами і семантичним вмістом зворотів, як єдиного цілого, немає формального узгодження, хоч фактично воно існує. Фактор узгодження між внутрішньою формою і зовнішньою структурою є основною причиною виведення фразеології з рамок лексикології і трактування її на рівні термінології. Проте, якщо навіть і погодитися з таким статусом фразеології, то це можна допустити лише на прикладах зворотів, що відображають термінологічне поняття. Звернемо увагу ще на одну сторону розмежування.

Фразеологічний зворот в силу своєї специфіки – наявності в ньому стійкого зв'язку слів, трактується як одне семантичне ціле, як значима одиниця мови. Виходячи з того, що він є сукупністю окремих слів (вільних і службових морфем), кожне з яких має власну семантичну сутність, спостерігаємо в цьому явищі складні процеси, коли окремі компоненти втрачають власну семантичну сутність, утворюють нову - цілком залежну від структурного і семантичного цілого. Саме на цьому етапі проходить віддалення звороту від лексикології і наближення його до термінології. Важливість практичної сторони цього явища полягає в тому, що треба відрізнити фразеологічний зворот і тимбільше від вільного з'єднання слів, тобто від речення або частини речення, яке будується за правилами лексикології, коли семантичне ціле складається за семантикою його компонентів. Відрізнення термінологічного фразеологічного звороту від вільного з'єднання слів стає зрозумілим внаслідок уважного аналізу слів, їх зв'язку одного з одним окремо і в рамках звороту в цілому (напр., *das Werk ist in Betrieb gesetzt* "завод пущений в рух", *In unserem Betrieb wird der Plan überboten* "на нашому заводі перевиконується план").

Основи, на яких можна розглядати термінологічну фразеологію відокремлено від загальної фразеології, не були ще сформульовані до кінця на теоретичному рівні. Причина полягає в тому, що існує ряд одиниць, які можна віднести до одного і другого розділу, такими є сталі звороти з окремими вільними компонентами, вільні звороти, прості словосполучення. (Напр., *Man kann sie nicht in einem Atemzug nennen* "їх не можна ставити на одну дошку", *er kämpfte bis zum letzten Atemzug* "він боровся до останнього подиху", *in Augenschein nehmen* »простежувати». В таких випадках рекомендуємо враховувати комплексний підхід [6].

Джерела та література

1. Баран Я.А. Фразеологічний словник-мінімум - навчальний лексикографічний посібник // Тези 1-ої Міжнародної конференції «Лексикографічні та методичні концепції». - Львів. - 1994. - С. 21-22.
2. Барчук О.В. Об отражении семантической функции адресата в формально-семантической структуре предложения немецкого языка. // Лингвистика текста и стилистика. - Тарту, 1981.
3. Белецкий А.А. Лексикология и теория языкознания. Ономастика. - К., изд-во Киев. у-та, 1972. - 209 с.
4. Войнова Л.А., Жукова В.П. и др. Фразеологический словарь русского языка. - М., 1981
5. Копиленко М.М., Попова З.Д. Очерки по общей фразеологии. - Воронеж, 1972. - 124 с.
6. Лещук Т.Й. Типологія термінологічних підсистем. - Львів, 1999. - 212 с.
7. Лукашевич В.П. Сопоставительная характеристика собственных словосочетаний в современном немецком языке // Вопросы филологии. - Вып. 1. «Вишэйшая школа. - Минск, 1971.

8. Behagel O. Die deutsche Sprache. – 1886. – 12. Auflage, Halle, 1950
9. Paffen K.A. Deutsch-russisches Satzlexikon. Verlag Enzyklopädie. – Leipzig, 1986.
10. Paul H. Deutsches Wörterbuch, 9. Auflage. Niemayer. – Tübingen, 1992.
11. Pirainen G. von. Deutsche Standardsprache. LGL. Bd. 3. – S. 598–602
12. Stepanowa M.D., Cernysewa I.I. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. – Moskau Verlag Hochschule, 1975.

Петренко Д.А.

ФОНОСТИЛИСТИЧЕСКАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ ПРОИЗНОШЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ДЕЯТЕЛЕЙ ГЕРМАНИИ

The aim of the research is studying of phonetic variants in pronunciation of German politicians

Целью работы явилось изучение фоностилистической вариативности произношения политических деятелей Германии. В **задачи** работы входило составление программы, включавшей следующие основные вопросы:

- а) определение целевой группы исследования, речь представителей которой была подвергнута фоностилистическому анализу;
- б) проведение записей речи представителей социальной группы политиков Германии;
- в) социофонетический анализ фактического материала и его лингвистическая оценка.

В целевую группу исследования фоностилистической вариативности речи политиков Германии вошло 18 человек, объединенных действием следующих социальных факторов: 1) все информанты являются профессиональными политиками; 2) средний возраст всех информантов составил 43 года; 3) среди информантов большинство составили представители мужского пола (14 мужчин и 4 женщины).

При анализе речевого коммуникативного поведения политиков учитывался характер региональной привязанности носителя языка. В связи с тем, что информанты - политики представляли разные регионы Германии, анализ их речи (во всех без исключения ситуациях общения) предполагал установление факта их региональной принадлежности. При этом территориальные произносительные реализации, обнаруженные в ходе исследования, не включались в характеристику социолекта политиков, а рассматривались в качестве особенностей идиолекта. С целью установления региональных особенностей идиолектов использовались следующие источники: Deutscher Sprachatlas. – 23 Lieferungen. – Marburg, 1927–1956; L.F.Weifert, Deutsche Mundarten. – J.F.Lehmanns-Verlag, München, 1964–1965; H.-H.Wängler, Atlas deutscher Sprachlaute. - Akademie-Verlag, Berlin, 1974 и некоторые другие [1].

В ходе полевых исследований принимался во внимание характер реализации стандартных и разговорных произносительных форм в речи политиков, а также их частотность. Анализ проводился на сегментном уровне с использованием возможностей аудиторского метода. Данное исследование осуществлено в период 1995–2000 гг. на территории Германии. Участие в сборе материалов, их систематизации, транскрибировании и аудиторском анализе приняло 4 носителя немецкого языка, все филологи, преподаватели Гейдельбергского и Рурского университетов Германии. Записи речи методом "скрытой записи" проводились на миниатюрный диктофон SONY-TGM 3, подвергались фоностилистическому анализу на стационарной аудиозаписывающей и воспроизводящей аппаратуре серии "YAMAHA"- GX-5.

В ходе исследования были выделены три типа ситуаций (обстановок) общения информантов с целью определить, говорит ли информант всегда одностильно или же ситуация (обстановка) общения оказывает влияние на его речь и приводит к варьированию произносительных форм:

- ситуации (обстановка) официального общения;
- ситуации (обстановка) нестандартного интервью (менее официальное общение);
- ситуации (обстановка) неофициального общения.

Данный подход опирался на теорию стилей произношения Л.В.Щербы, находился в русле исследования Г.Майнхольда "Deutsche Standardausssprache. Lautschwächungen und Formstufen", результаты которого нашли свое отражение в «Большом словаре стандартного немецкого произношения», а также учитывал данные, полученные С.М.Гайдучиком в анализе фоностилистических аспектов устной немецкой речи [2, 3, 4].

Интерес представляли собой образцы как подготовленной, так и неподготовленной речи информантов в непринужденных ситуациях. Образцами официальной речи явились публичные выступления информантов-политиков по радио и телевидению во время теледебатов, телевизионных дискуссий и интервью. В качестве примеров непринужденного общения служили образцы речи политиков между собой, записанные методом скрытой записи на магнитофон во время перерывов заседаний ландтагов (парламентов федеральных земель), заседаний городских и местных фракций партий и в свободное время. Выделенные произносительные варианты сопоставлялись с источниками местных диалектов, а также стандартного немец-

2. Войскунский А.Е. Метафоры интернета // Вопросы филологии . – 2001. – № 11. – С. 64–79. Републикация статьи в электронном виде на сайте <http://www.logic.ru/Russian/vf/> (2002)
3. Герд А.С. Языковая политика // Возрождение культуры России: Язык и этнос. Вып.3. – СПб: 1995. – С. 6-9
4. Гуманитарные исследования в Интернете // Под ред. А.Е.Войскунского. – М., "Можайск-Терра", 2000. – 432 с.
5. Дикарева С.С. Виртуальные диалоги как новые дискурсивные практики // Ученые записки ТНУ им. В.И.Вернадского. Сер. Филология, том. 15 (54). – Симферополь, 2002. – С. 60–66.
6. Дикарева С.С. Межязыковая коммуникация в сети Интернет // Культура народов Причерноморья. № 34. – 2002. – С. 18–24.
7. Землянова Л.М. Зарубежная коммуникативистика в преддверии информационного общества. Толковый словарь терминов и концепций. – М.: Изд-во МГУ, 1999.
8. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М.: "Прогресс", 1987. – С. 126–170.
9. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. – СПб – Искусство, 2000
10. Пополов Д. С. Деревня Земля: возвращение устных аспектов коммуникации и сознания в эпоху Интернет. Доклад на Международной конференции "Информационное общество и интеллектуальные информационные технологии XXI века". – Москва., 28–30.03.2001. <http://institute.org.ru/library/articles/1013516006.html>, 2001
11. Baudouin de Courtenay. Universität Potsdam, Virtual Campus. Slavistik. Beiträge von Studenten Simone Düwel, 1997 – 2001 <http://www.uni-potsdam.de/u/slavistik/docs/studium.htm>
12. Krauer, S. On the role of Machine Translation in the Multilingual Information Society// Speech and Computer, SPECOM'96 Proceedings, St-Petersburg, 1996. – P. 45–50.
13. Dikareva, S. Communicative Models of Language: Interaction on the Web// WIRTEC 2000. Web Information Technologies: Research, Education and Commerce, Montpellier II University, 2000, p. 194 – 205. Электронная версия статьи <http://www.lirmm.fr/papers/> (2000).
14. Volk, M. Using the Web as Corpus for Linguistic Research // Catcher of the Meaning. Festschrift for Prof. Haldur Oim on the occasion of his 60th birthday, Tartu, 2002. – P. 355 – 369

Лещук Т.Й.

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПРИКЛАДАХ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЇ

In dem vorliegenden Aufsatz wird die Analyse der phraseologischen Redewendungen, die im Stile der wissenschaftstechnischen Literatur ausgenutzt werden, vorgestellt. Zum ersten Mal wurde auf die Funktionierung der Phraseologismen als selbstständigen terminologischen Einheiten in der deutschen Sprache Acht gegeben. Sie dienen auch als bestimmende, präzisierende und deutlich machende Stilmittel.

Schlüsselwörter: terminologische Phraseologismen, kommunikative Sprachmittel, Sprachstil der Wissenschaft und Technik, sprachstrukturelle semantische Einheit.

Розгляд об'єктивних засад використання фразеологізмів у стилі науково-технічної літератури є темою майже недослідженою, хоча, de facto, у кожній розвиненій мові германської підгрупи їх наявність є частим явищем. Дослідженню фразеологічних одиниць на рівні загальноновживаної мови присвячено цілу низку праць як німецькомовних [8; 9; 10; 11; 12], так і вітчизняних [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7], в яких фразеологи звертають увагу переважно на структурну, значеневу, стилістичну, конотативну сторони фразеологізмів, їх функціонування у різних мовних стилях. Питання функціонування фразеологічних зворотів в науково-технічній літературі, за незначним винятком, не було об'єктом системного лексикологічного дослідження. Нашу увагу привертає переважно ця фразеологічна підсистема, яка використовується в науково-технічній літературі. В процесі дослідження виходимо із об'єктивних засад про статус фразеологізмів, трактуємо їх, з одного боку, як невід'ємну частину всього фразеологічного багатства, відповідно до його внутрішніх і зовнішніх законів розвитку, з другого боку, - як складову частину термінології з всіма її специфічними правилами функціонування. Розгляд науково-технічної фразеології вважаємо важливим завданням, що ставить метою розкрити його значення для процесів термінологізації, показати їх вплив на специфіку науково-технічного мовного стилю, трактування цього виду фразеологічних одиниць багатогранно, в єдності з іншими аспектами термінології. Досліджуючи стан і перспективи сучасної німецької науково-технічної термінології, виходимо із концептуального положення про те, що у фразеологічних зворотах слова перебувають у багатобічних зв'язках - семантичному, морфологічному, синтаксичному, стилістичному, фонетичному та естетичному, які перебувають у встановленій відповідності з структурою всієї лексичної одиниці, (напр.: *In Anspruch nehmen* "займати час", *zur Verfügung stehen* "знаходиться в розпорядженні", *jemanden den Kopf waschen* "когось ганити" (дослівно: "комусь помити голову").

Звернемося до концептуального питання: що зв'язує фразеологію з термінологією? Які перспективи

розвитку фразеологізмів та ролі їх у мові науки під кутом зору функціонального трактування. Ці та ряд інших питань, пов'язаних з вивченням специфіки цього мовного явища були предметом дослідження у нашій монографії «Типологія термінологічних підсистем»[6]. Розгляд дальших процесів вимагає врахування значенсвих компонентів фразеологізма на різних етапах розвитку. При розв'язанні цих проблем виходимо з того, що фразеологізми а/ є науково обгрунтованим, реально існуючим явищем, що входить в систему фразеології і розвивається за чітко визначеними закономірностями, б) вони є природно, невід'ємним мовним елементом, призначеним переважно для комунікативної мети. Формою і змістом перебувають у складній єдності і тому вимагають комплексного розгляду.

Фразеологізми є невідомою частиною стилю науково-технічної мови. З їх допомогою можна передати точні і конкретні поняття, які мають здатність одночасно увиразнювати, уточнювати і конкретизувати наукову думку, закладену в інформації.

Розгляд науково-технічної фразеології вимагає трактування їх у двох аспектах - теоретичному і практичному. До сфери теоретичного аспекту віднесемо такі питання як: класифікація фразеологічних одиниць, визначення суті явищ фразеологізмів, визначення їх характеристик, дослідження шляхів виникнення, формування та зміни фразеологічних одиниць, виявлення та обгрунтування синонімії, антонімії та полісемії різних типів фразеологізмів, їх співставлення з іншими лексичними одиницями, дослідження структури, семантики, естетики, стилістики та інших сторін фразеологізмів, як одиниць, так і груп. До практичного аспекту відносимо функціональні властивості фразеологічних одиниць, їх мовно-комунікативну роль, увиразнену, дохідливу, яскраву і зрозумілу, що дозволяє передати пізнання явищ і процесів навколишньої дійсності, та найповнішу інформацію про них. Функціональне використання фразеологічних одиниць в цьому трактуванні вказує на відношення форми до змісту у їх відповідності, що склалася історично.

Проблема перша – **потреба трактування фразеологізмів з погляду теорії і практики**. У кожному випадку - в трактуванні фразеологічної одиниці (незалежно від її виду - чи маємо справу з сталим зворотом, комбінованим зворотом, частина якого є вільними компонентами, сполученням, виразом, прислів'ям, приказкою та ін.) беремо до уваги те, що кожна лексична одиниця покликана виконувати певну комунікативну функцію. Зважимо на те, в якому ступені вона виконує цю функцію, як повно і глибоко може передавати відповідну інформацію. В кожному окремому випадку враховуємо а) спосіб передавання інформації (усний, письмовий, посередній через різні мовні засоби, безпосередній та ін.), б) особливості того, хто передає інформацію і хто сприймає її (рівень ознайомлення, підготовленості і можливості сприйняття суттєвої сторони), в) вплив оточуючих факторів (оточення фразеологічної одиниці іншими компонентами речення), характеристики обставин, в яких використано вислів, мовно-артикуляційні і мовно-голосові особливості та інші фактори, як психологічний вплив і естетична характеристика фразеологічної одиниці (напр., *Was drei wissen - erfahren bald dreissig* “що знає трьох, то знати буде тридцятьох”). Проте переважна більшість науково-технічних термінів використовується на рівні нейтрально-словесних позначень, ((напр. *zu Grunde legen* “класти в основу”. *kurz und bindig*. “лаконічно”, *Brücken schlagen* “наводити мости” (досл.: “бити мости”, *nicht herumkommen um* “неможна відхилити”, *j-dem viel Kopfzerbrechen machen* “ускладнювати комусь справу”, *den Ast absägen, auf dem man sitzt* “відрізати гілку, на якій сидиш”, *Man muss das Eisen schmieden, solange es heiss ist* “куй залізо, поки гаряче”, *sein Weizen blüht* “на його вулиці свято”, *Einmal ist keinmal* “один в полі не воїн”, *Er hat das Pulver nicht erfunden* “пороха він не винайшов”, *Ich kaufe keine Katze im Sack* “я не куплю kota в мішку”)),

На семантичний вміст фразеологізму впливають різні чинники. Так наприклад, прислів'я не дістане повного вираження, якщо не врахувати того, хто є носієм вислову і кому воно адресується (*Es kann keiner über seinen Schatten springen* “від своєї тіні не втечеш”). В даному випадку врахування названих факторів може допомогти виявленню, чи слово "тінь" несе позитивне чи негативне навантаження, а словесне оточення (контекст) може цілком точно встановити семантику цього слова, зрештою і цілого вислову.

Недооцінка практичного фактора в теоретичних дослідженнях може спричинитися до однобічності розуміння цього важливого питання. В таких випадках деякі дослідники інколи не обходилися без певної ідеалізації самого предмета дослідження. В теоретичних дослідженнях бачили ідеальну мету, допускали відхід від межі можливого [2, с. 18]. Опертя на практику передбачає вивчення лексичного явища у зв'язку з текстом і з врахуванням соціо-логічно-комунікативного фактора, психологічної ситуації. Важливим є також поєднання діахронії з синхронією, що потрібно при розгляді переважної більшості фразеологічних одиниць. Особливу необхідність такого підходу відчуваємо при трактуванні прислів'їв і приказок. Ці одиниці мають історичну, географічну, етнографічну, народно-пісенну та інші основи. Проте коментування таких одиниць вимагає врахування сучасного їх стану – семантичного переосмислення, відповідності до структурних і естетичних норм, коли треба враховувати повне або часткове перетворення їх компонентно-складу. Такого погляду дотримується також ряд дослідників [12, с. 39].

Поєднаний теоретичний і практичний підхід до трактування фразеологізмів дозволить підняти на вищий науковий рівень словники фразеологічних зворотів, подавати обгрунтоване пояснення значення звороту, тлумачення семантики цілої одиниці, її приклади використання в текстах, у мовних стилях з

вказівкою на джерело, а також паралелі різноструктурних варіантів, синоніми і синонімічні ряди. Відкриваються також можливості фіксування обгрунтованої довідки про ефективність, частотність вживання та продуктивність фразеологічних одиниць. Особливо важливе значення має такий підхід у розв'язанні питань переклада-ду цих одиниць з однієї мови на іншу і при розгляді їх у співставному ракурсі.

Проблема друга – **відношення термінологічної фразеології до термінології як системи**. Не дивлячись на існуючі, науково обгрунтовані і широко освоєвані дослідниками [1; 5; 12] тенденції відокремленого трактування фразеологізмів в рамках мовознавства, трудно однозначно навести чітко визначену межу між фразеологією і лексикологією взагалі та термінологією зокрема. В багатьох відношеннях між ними існує спільність об'єкта - лексичного матеріалу, спільність розвитку семантики лексичної одиниці і спільність комунікативної функції лексичних одиниць (і прості слова, і фразеологічні звороти є комунікативними засобами, що служать функціональній меті). Розбіжності, які існують між фразеологією і термінологією, розглядаються переважно на теоретичному рівні. Основою розгляду цих розбіжностей послужила диференціація лексичної одиниці (фразеологічного звороту), як єдиного цілого на його внутрішню форму, тобто семантичний вміст, та - зовнішню форму, тобто структуру. Саме виходячи з такого погляду, можна спостерігати різницю, отже і своєрідність, що існує між лексичними явищами лексикології і фразеології. У фразеологічних одиницях лексикологічної сфери між внутрішньою і зовнішньою формами існує переважно повна відповідність, яка дає можливість розглядати такі одиниці на повній структурно-семантичній основі (напр., *Ich habe die erste beste Gelegenheit benutzt* "я використав першу-ліпшу нагоду" - тут спостерігаємо повне узгодження змісту по відношенню до форми). У фразеологічних одиницях термінологічної сфери відношення внутрішньої форми до зовнішньої є набагато складнішим. Воно, як правило, не виражає прямої відповідності і тому його розгляд на структурно-семантичній основі вимагає внесення певної коректури (напр., *Er hat sein Wort gebrochen* "він не дотримав слова". *Ich tappe noch völlig im dunklen* "мені ще цілком не зрозуміло"). У наведених прикладах між структурою зворотів, їх компонентами і семантичним вмістом зворотів, як єдиного цілого, немає формального узгодження, хоч фактично воно існує. Фактор узгодження між внутрішньою формою і зовнішньою структурою є основною причиною виведення фразеології з рамок лексикології і трактування її на рівні термінології. Проте, якщо навіть і погодитися з таким статусом фразеології, то це можна допустити лише на прикладах зворотів, що відображають термінологічне поняття. Звернемо увагу ще на одну сторону розмежування.

Фразеологічний зворот в силу своєї специфіки – наявності в ньому стійкого зв'язку слів, трактується як одне семантичне ціле, як значима одиниця мови. Виходячи з того, що він є сукупністю окремих слів (вільних і службових морфем), кожне з яких має власну семантичну сутність, спостерігаємо в цьому явищі складні процеси, коли окремі компоненти втрачають власну семантичну сутність, утворюють нову - цілком залежну від структурного і семантичного цілого. Саме на цьому етапі проходить віддалення звороту від лексикології і наближення його до термінології. Важливість практичної сторони цього явища полягає в тому, що треба відрізнити фразеологічний зворот і тимбільше від вільного з'єднання слів, тобто від речення або частини речення, яке будується за правилами лексикології, коли семантичне ціле складається за семантикою його компонентів. Відрізнення термінологічного фразеологічного звороту від вільного з'єднання слів стає зрозумілим внаслідок уважного аналізу слів, їх зв'язку одного з одним окремо і в рамках звороту в цілому (напр., *das Werk ist in Betrieb gesetzt* "завод пущений в рух", *In unserem Betrieb wird der Plan überboten* "на нашому заводі перевиконується план").

Основи, на яких можна розглядати термінологічну фразеологію відокремлено від загальної фразеології, не були ще сформульовані до кінця на теоретичному рівні. Причина полягає в тому, що існує ряд одиниць, які можна віднести до одного і другого розділу, такими є сталі звороти з окремими вільними компонентами, вільні звороти, прості словосполучення. (Напр., *Man kann sie nicht in einem Atemzug nennen* "їх не можна ставити на одну дошку", *er kämpfte bis zum letzten Atemzug* "він боровся до останнього подиху", *in Augenschein nehmen* »простежувати». В таких випадках рекомендуємо враховувати комплексний підхід [6].

Джерела та література

1. Баран Я.А. Фразеологічний словник-мінімум - навчальний лексикографічний посібник // Тези 1-ої Міжнародної конференції «Лексикографічні та методичні концепції». - Львів. - 1994. - С. 21-22.
2. Барчук О.В. Об отражении семантической функции адресата в формально-семантической структуре предложения немецкого языка. // Лингвистика текста и стилистика. - Тарту, 1981.
3. Белецкий А.А. Лексикология и теория языкознания. Ономастика. - К., изд-во Киев. у-та, 1972. - 209 с.
4. Войнова Л.А., Жукова В.П. и др. Фразеологический словарь русского языка. - М., 1981
5. Копиленко М.М., Попова З.Д. Очерки по общей фразеологии. - Воронеж, 1972. - 124 с.
6. Лещук Т.Й. Типологія термінологічних підсистем. - Львів, 1999. - 212 с.

7. Лукашевич В.П. Сопоставительная характеристика собственных словосочетаний в современном немецком языке // Вопросы филологии. – Вып. 1. «Вишэйшая школа. – Минск, 1971.
8. Behagel O. Die deutsche Sprache. – 1886. – 12. Auflage, Halle, 1950
9. Paffen K.A. Deutsch-russisches Satzlexikon. Verlag Enzyklopädie. – Leipzig, 1986.
10. Paul H. Deutsches Wörterbuch, 9. Auflage. Niemayer. – Tübingen, 1992.
11. Pirainen G. von. Deutsche Standardsprache. LGL. Bd. 3. – S. 598–602
12. Stepanowa M.D., Cernysewa I.I. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. – Moskau Verlag Hochschule, 1975.

Петренко Д.А.

ФОНОСТИЛИСТИЧЕСКАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ ПРОИЗНОШЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ДЕЯТЕЛЕЙ ГЕРМАНИИ

The aim of the research is studying of phonetic variants in pronunciation of German politicians

Целью работы явилось изучение фоностилистической вариативности произношения политических деятелей Германии. В **задачи** работы входило составление программы, включавшей следующие основные вопросы:

а) определение целевой группы исследования, речь представителей которой была подвергнута фоностилистическому анализу;

б) проведение записей речи представителей социальной группы политиков Германии;

в) социофонетический анализ фактического материала и его лингвистическая оценка.

В целевую группу исследования фоностилистической вариативности речи политиков Германии вошло 18 человек, объединенных действием следующих социальных факторов: 1) все информанты являются профессиональными политиками; 2) средний возраст всех информантов составил 43 года; 3) среди информантов большинство составили представители мужского пола (14 мужчин и 4 женщины).

При анализе речевого коммуникативного поведения политиков учитывался характер региональной привязанности носителя языка. В связи с тем, что информанты - политики представляли разные регионы Германии, анализ их речи (во всех без исключения ситуациях общения) предполагал установление факта их региональной принадлежности. При этом территориальные произносительные реализации, обнаруженные в ходе исследования, не включались в характеристику социолекта политиков, а рассматривались в качестве особенностей идиолекта. С целью установления региональных особенностей идиолектов использовались следующие источники: Deutscher Sprachatlas. – 23 Lieferungen. – Marburg, 1927–1956; L.F.Weifert, Deutsche Mundarten. – J.F.Lehmanns-Verlag, München, 1964–1965; H.-H.Wängler, Atlas deutscher Sprachlaute. - Akademie-Verlag, Berlin, 1974 и некоторые другие [1].

В ходе полевых исследований принимался во внимание характер реализации стандартных и разговорных произносительных форм в речи политиков, а также их частотность. Анализ проводился на сегментном уровне с использованием возможностей аудиторского метода. Данное исследование осуществлено в период 1995–2000 гг. на территории Германии. Участие в сборе материалов, их систематизации, транскрибировании и аудиторском анализе приняло 4 носителя немецкого языка, все филологи, преподаватели Гейдельбергского и Рурского университетов Германии. Записи речи методом "скрытой записи" проводились на миниатюрный диктофон SONY-TGM 3, подвергались фоностилистическому анализу на стационарной аудиозаписывающей и воспроизводящей аппаратуре серии "YAMAHA"- GX-5.

В ходе исследования были выделены три типа ситуаций (обстановок) общения информантов с целью определить, говорит ли информант всегда одностильно или же ситуация (обстановка) общения оказывает влияние на его речь и приводит к варьированию произносительных форм:

– ситуации (обстановка) официального общения;

– ситуации (обстановка) нестандартного интервью (менее официальное общение);

– ситуации (обстановка) неофициального общения.

Данный подход опирался на теорию стилей произношения Л.В.Щербы, находился в русле исследования Г.Майнхольда "Deutsche Standardausssprache. Lautschwächungen und Formstufen", результаты которого нашли свое отражение в «Большом словаре стандартного немецкого произношения», а также учитывал данные, полученные С.М.Гайдучиком в анализе фоностилистических аспектов устной немецкой речи [2, 3, 4].

Интерес представляли собой образцы как подготовленной, так и неподготовленной речи информантов в непринужденных ситуациях. Образцами официальной речи явились публичные выступления информантов-политиков по радио и телевидению во время теледебатов, телевизионных дискуссий и интервью. В качестве примеров непринужденного общения служили образцы речи политиков между собой, записанные методом скрытой записи на магнитофон во время перерывов заседаний ландтагов (парламентов феде-